

Jakelu:

Kainuun aluevaltuutetut

kirjaamo

Tiedoksi: Johtavat viranhaltijat

Kannanotto: Omaishoitajat tarvitsevat riittävästi ja saavutettavia palveluita hoivatyönsä tueksi Kainuussa

Kainuun Omaishoitajat ja Läheiset ry:hyn on kantautunut huolestuttavia omaishoitajien viestejä. Niiden mukaan Kainuussa on palveluiden saatavuudessa merkittäviä ongelmia niin hoidettaville läheisille kuin omaishoitajillekin.

Kainuun hyvinvointialueen palvelustrategian tavoitteena on turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut alueen asukkaille, parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Omaishoitajat kuuluvat hoivan ja hoidon kokonaisuuteen. Olisikin tärkeää ottaa heidän tarpeensa riittävästi huomioon palveluverkkoa suunniteltaessa.

Miten toteutuvat omaishoitajien ja hoidettavien läheisten kohtaaminen ja erityisesti omaishoidon vapaat, jos palvelut karkaavat kauaksi kotoa? Omaishoitaja tarvitsee tukea ja apua, jonka saamista joutuu Kainuussa nyt odottamaan kohtuuttoman pitkään.

Ennaltaehkäiseville tukipalveluille on tarvetta

Kainuussa on havaittu, että omaishoitaja tarvitsee varhaisessa vaiheessa apua arjessa selviytymiseen, esimerkiksi huolenpidon ja valvonnan hoidettavalle, että voi itse käydä vaikkapa lääkärissä. Omaishoitoperheissä jumitutaan helposti kodin nurkille ja siirretään omia tarpeellisia menoja. Riski syrjäytyä kasvaa entisestään.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kyselyssä (kesä 2024) hyvinvointialueilta tiedusteltiin, järjestääkö hyvinvointialue ryhmätoimintaa omaishoitajille, esimerkiksi elintapaohjausta tai vertaistukitoimintaa. Kainuussa omaishoitajien ryhmätoiminnan järjestäminen oli ”Kestävän Kasvun Kainuu” -hankkeen myötä kehitteillä, muttei vielä toiminnassa. Tähän toivoisimme tarttumista ja asian aitoa edistämistä sekä mahdollista yhteistyötä myös meidän omaishoitajayhdistyksemme kanssa.

Päivätoiminnan ja tilapäisen avun puute vaikeuttavat omaishoitoperheiden elämää. Mikäli kaikki palvelut ovat kaukana, välimatkat estävät niiden käyttämistä. Palveluiden sisältöä ja laatua, saatavuutta ja saavutettavuutta tulisi kehittää siihen suuntaan, että omaishoitajat saisivat apua hoivatahtävässään pärjäämiseen ja että omaishoitoperheet eivät jäisi ilman tarvittavia arjen palveluita.

Palveluiden supistuessa omaishoitajien hyvinvointi kaventuu

Kainuun hyvinvointialueen tulee varmistaa, että omaishoitajat saavat riittävästi tukipalveluita hoivatahtäväänsä. Kainuulaisten yli 75-vuotiaiden terveyden ja hyvinvoinnin tila on poikkeuksellisen heikko verrattuna muihin hyvinvointialueisiin (Kainuun liitto 2023).

Omaishoitajat kokevat usein kuormitusta, uupumusta ja yksinäisyyttä. Siksi tarve tunnistaa omaishoitajuus ja jaksamista tukevat palvelut ovat tärkeitä. Haja-asutusalueella ikääntyvien läheisten kotona asumista tukevat yhä enenevässä määrin työikäiset läheiset, jotka auttavat esimerkiksi palveluihin kuljettamisessa.

Hoivapaikkoja tarvitaan omaishoidon rinnalla

THL:n mukaan sopimusomaishoitajien määrä oli 922 vuonna 2023 Kainuun hyvinvointialueella. Kainuussa suurin osa omaishoitajista saa alimman maksuluokan mukaista palkkiota. Jos omaishoitajaa ei olisi, alimmassa maksuluokassa kotiin tuotavia palveluita tarvittaisiin vähintään 2–3 kertaa päivässä, jotta hoidettavan hoito toteutuisi riittävällä tavalla. Karkeasti arvioiden kustannus on tällöin kolminkertainen omaishoidon kustannuksiin verrattuna. Omaishoito on hyvinvointialueelle edullisin hoivaratkaisuu. Jotta omaishoitajat jaksavat tehtävässään, he tarvitsevat palveluita hoivatyönsä tueksi.

THL:n tilastojen mukaan vain 38 prosenttia Kainuussa asuvista omaishoitajista käyttää omaishoidon lakisääteisiä vapaitaan. Kainuun omaishoitajayhdistys ja Omaishoitajaliitto ovat huolissaan heistä, jotka eivät pidä vapaitaan tai pitävät niitä riittämättömästi. Lakisääteisten vapaiden pitäminen käy yhä vaikeammaksi, kun palvelut siirtyvät kauaksi kotiseudulta ja välimatkat kasvavat kodin ja hoitopaikan välillä. Pitkät välimatkat kodin ja hoitopaikan välillä voivat johtaa jopa kieltäytymiseen vapaan aikaisesta hoidosta. Lisäksi palveluiden siirtyminen kauaksi kotoa tuo omaishoitoperheelle kustannuksia matkoista.

Etenkin hoivayksiköiden lakkauttamiset heikentävät palveluiden saatavuutta vapaiden aikana. Palveluiden saaminen omaishoidon rinnalle on erityisen tärkeää hoitajan jaksamisen tueksi. Palveluiden tarve koskettaa myös läheisistään sitovassa hoivavastuussa ilman sopimusta olevia henkilöitä.

Omaishoitajille on laissa määritelty vapaiden vähimmäismääräksi 2–3 vuorokautta kuukaudessa (laki omaishoidon tuesta). Laki edellyttää, että vapaat järjestetään ”tarkoituksenmukaisella tavalla”. Hyvinvointialueilla on melko suuri vapaus valita järjestämistapa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista velvoittaa selvittämään asiakkaalle vapaiden eri järjestämistavat. Korkeimman hallinto-oikeuden ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on todettu, että palvelujen järjestämistapa ei saisi tosiasiallisesti kaventaa oikeuksia ja niiden toteutumista.

THL:n mukaan hyvinvointialueilla, joilla arvioitiin omaishoitajien käyttävän vähiten lakisääteisiä vapaapäiviä, ei ollut mahdollisuutta ostaa palvelusetelillä palveluja kotiin. Palvelusetelit auttavat, jos käytettävissä on palvelun tuottajia ja ne ovat lähellä omaishoitoperheitä. Vapaiden toteutumiseksi tarvitaan tarkoituksenmukaisia hoivavaihtoehtoja, kuten ympärivuorokautisissa palveluasumisessa annettava omaishoidon vapaan aikainen hoito.

Miten omaishoitajat jaksavat vastata hoivasta, jos vapaan aikaisessa hoidossa on epäselvyyksiä, vapaat toteutuvat heikosti tai jäävät jopa kokonaan käyttämättä? Lisääntyvä määrä vanhusväestöstä asuu kotonaan yhä heikompi-kuntoisena kotiin annettavien palveluiden ja omaishoidon turvin. Ilman omaishoitoa ikääntyvä yhteiskuntamme ei toimi eikä palvelujärjestelmämme kestä.

Omaishoitajayhdistys pyytää yhdessä Omaishoitajaliiton kanssa korjaamaan epäkohdat.

Kysymme kokonaisvaltaisen omaishoidon kehittämisen toimista ja haluaisimme vastauksia erityisesti ikääntyvien omaishoitajien tilanteesta:

1. Miten Kainuun hyvinvointialue huolehtii jatkossa, että omaishoitajat pystyisivät käyttämään lakisääteiset vapaansa? Miten edistettäisiin palvelusetelillä saatavia palveluja myös haja-asutusalueella?
2. Miten hyvinvointialueen strategiassa otetaan huomioon omaishoito ja omaishoitajien tarpeet? Miten omaishoitoperheiden ennaltaehkäisevät tukipalvelut on otettu huomioon palveluiden suunnittelussa?

Pyydämme ystävällisesti kirjallista vastausta kysymyksiimme sähköpostitse osoitteeseen liisa.riekkinen@omaishoitajat.fi

Kajaanissa 9.12.2024

Kainuun Omaishoitajat ja Läheiset ry:n puheenjohtaja Terhi Kukkonen, varapuheenjohtaja Leena Törrö, OmaisOiva-toiminnan vastaava Päivi Oikarinen, puh. 044 975 1913

Omaishoitajaliitto ry:n Pohjois-Suomen aluevastaava Liisa Riekinen, puh. 040 723 7324

Lähteet

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Sopimusomaishoidon tilannekuva. Työpaperi 53/2024. [Sopimusomaishoidon tilannekuva 2024 \(julkari.fi\)](#)

Vaihtoehtoiskustannusvertailua Omaishoitajaliiton verkkosivuilla: [Palveluiden kustannuksia - Omaishoitajat ry](#)